

A Pyrola minor L. újrafelfedezése a Mecsekben

PÁLL-GERGELY BARNA & PESTI KRISZTINA

ABSTRACT: The rediscovering of *Pyrola minor* in the Mecsek Mts. (Hungary, Southern Transdanubia) Ten flourishing specimens of *Pyrola minor* L. were found in the Eastern part of the Mecsek Mts. The last record from the area was published in 1957 (HORVÁT). In this locality an other rare and protected plant species (*Lycopodium clavatum*) was also found by the authors. These species, due to their small seeds or spores, can spread easily and appear on suitable microhabitats, which may be important for conservation.

Bevezetés

A Pyrola minor L. alpin-kollin jellegű faj, földrajzi elterjedését tekintve cirkumpoláris (Soó, 1968). Magyarországon a Nyugat-Dunántúlon a leggyakoribb, a Dunántúli- és az Északi-középhegységben, valamint a Zalai-dombságon szórványos. Utóbbi tájegységtől keletre és délre már igen ritka (Belső-Somogy, Zselic, Mecsek). Az Alföldön mindössze két helyen (Nyírség: Bátorliget, Duna-Tisza köze: Kunadacs) került elő (Soó, 1968; BÖLÖNI, 1999). Elsősorban mészkőrűlő jelleget mutat, ezért főleg erdeifenyvesekben, valamint acidofil lombdőkben (bükkösök, tölgyesek) találkozhatunk vele (Soó, 1968). A Mecsekben e fajt 50 éve találták utoljára (vö. HORVÁT, 1957).

Anyag és módszer

Garmin Geko 301 típusú GPS-készülékkel 11-12 m pontosság mellett meghatároztuk az élőhely földrajzi koordinátáit, illetve tengerszintfeletti magasságát. Az adatokat az erdőszél árnyékolása miatt a *Pyrola minor* állományától kb. 15 m-re vettük fel. 2007 májusának végén cönológiai felvételt készítettünk a kis körtike társulási viszonyainak bemutatására. Egy hónappal később visszamentünk a területre három nem faji szinten meghatározott növényfaj determinálása miatt (*Vicia tetrasperma* (L.) Schreb, *Vicia hirsuta* (L.) S. F. Gray, *Hieracium racemosum* W. & K.). Az edényes növények neveit SIMON (2000), a mohákét ERZENBERGER & PAPP (2004) munkái alapján idézzük. A topográfiai nevek „A Mecsek turisztatérképe 1:40.000, Cartographia” neveit követik.

Eredmények

2007 májusában bukkantunk a *Pyrola minor* tíz virágzó és számos (kb. 100) vegetatív állapotú tövére egy nagyjából 15 m²-es területen. Két előző évi kórót is sikerült megfigyelniünk.

A helyszínen az 1970-es években uránkutató fúrást végeztek, emiatt a területen lévő mecseki bükköst (*Helleboro odori-Fagetum*) tarra vágták. A földmunkák után a területen üde gyomnövényzet honosodott meg. A bükkössel érintkező meredek részsűn ezzel szemben a kilúgozódott talajon acidofil növények is megjelentek: mohák, *Hieracium racemosum*, *Hieracium sylvaticum* Lapeyr., *Luzula forsteri* (Sm.) DC, *Luzula luzuloides* (Lam.) Dandy et Wilmott., *Lycopodium clavatum* L., *Pyrola minor*. Hasonló, lejtős habitat félkör alakban maradt meg, azonban csak az egész nap árnyékos, kb. 15 m²-es területen él a kis körtike, illetve a szintén védett és acidofil kaposos korpafű. A *Pyrola minor* könnyű magja, a *Lycopodium clavatum* lisztfinomságú spórája révén képes nagy távolságokba eljutni.

MOLNÁR (2001) szerint utóbbi faj gyakran telepszik meg vágásterületeken, útbevágások oldalában, ahogy az esetünkben is történt. A kisavanyodott talajú rézsűket, lejtős erdőszéleket a fent említett fajokon kívül egyéb, ritka acidofil növények is használhatják terjedésük során, ahonnan további, hasonló termőhelyeket népesíthetnek be.

A *Pyrola minor* újonnan felfedezett élőhelye a Mecsek hegységben. Fotó: Lengyel Attila.
The habitat of the rediscovered *Pyrola minor* in the Mecsek Mts. Photo: Attila Lengyel

Az élőhelyet nem sikerült egyik asszociációba sem beilleszteni. Az alábbi cönológiai felvételt készítettük:

Hely: Orfű, „Láz-oldal: a Tixi-forrás közelében” Idő: 2007.05.22. Felvételt készítette: Kevey B. – Páll-Gergely B. – Pesti K. GPS-adatok: N 46° 06' 12.4" E 18° 09' 33.8". Tenger-szintfeletti magasság: 390 m. Kitértesség: É-ÉNy, lejtőszög: 30°. Alapkőzet: triász kori vörös homokkő, talaj: barna erdőtalaj. Mintaterület nagysága: 16 m². B1 (10%, 1m): *Carpinus betulus* L. 2, *Fagus sylvatica* L. +, *Larix decidua* Mill. 1; B2 (20%): *Acer pseudoplatanus* L. +, *Carpinus betulus* 2, *Cerasus avium* (L.) Moench +, *Fagus sylvatica* +, *Larix decidua* +, *Pinus sylvestris* L. +, *Populus tremula* L. +, *Pyrus pyraeaster* (L.) +, *Quercus petraea* (Matt.) Liebl. +, *Rubus fruticosus* L. s. l. +, *Salix caprea* L. +, *Sorbus torminalis* L. Cr. +, *Tilia tomentosa* Moench +; C (80%): *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth +, *Campanula patula* L. +, *Campanula persicifolia* L. +, *Carex flacca* Schreber +, *Carex sylvatica* Hudson +, *Cerastium brachypetalum* Pers. +, *Daucus carota* L. +, *Euphorbia amygdaloides* L. +, *Festuca drymeja* Mert. & Koch 1, *Fragaria vesca* L. +, *Hepatica nobilis* Mill. +, *Hypericum hirsutum* L. +, *Hypericum perforatum* L. +, *Hieracium racemosum* 2, *Hieracium sylvaticum* 1, *Lathyrus vernus* (L.) Bernh. +, *Luzula luzuloides* 3, *Luzula forsteri* +, *Lycopodium clavatum* +, *Milium effusum* L. +, *Picris hieracioides* L. +, *Poa nemoralis* L. +, *Potentilla micrantha* Ram. +, *Primula vulgaris* Huds. +, *Pyrola minor* +, *Solidago gigantea* Ait. +, *Stellaria holostea* L. +, *Taraxacum officinale* Weber ex Wiggers +, *Trifolium pratense* L. +, *Trifolium campestre* Schreb. +, *Trifolium aureum* Poll. +, *Tussilago farfara* L. +, *Vicia hirsuta* +, *Vicia tetrasperma* +, *Stellaria graminea* L. +, *Veronica chamaedrys* L. +, *Veronica officinalis* L. +, *Viola reichenbachiana* Jord. +; D (60%). A felvétel időpontjában a *Pyrola minor* még csak bimbós állapotban volt. Két mohafajt (*Polytrichum juniperinum* Hedw., *Hypnum cupressiforme* Hedw.) gyűjtöttünk a mintavételi területen.

A *Pyrola minor* a régebbi szakirodalom szerint a Mecsekéből az alábbi helyekről került elő: Komló-Zobák „a Pécsre vezető út mentén, ültetett feketefenyvesben” (KÁRPÁTI 1935: 199); Mánfa „Melegmányi-völgy” (HORVÁT 1942: 117); Szászvár „Dobogó” (HORVÁT 1942: 117); Hosszúhetény „Hármas-hegy” (HORVÁT, 1943: 108); Orfű (HORVÁT, 1957: 175); Mecseknádasd „Réka-vár” (HORVÁT, 1957: 175); Orfű „Láz-oldal” (PÁLL-GERGELY & PESTI ined: 2007).

Összegzés

A Mecsek hegységben 2007-ben, 50 évvel a növény legutóbbi mecseki publikálása után megtaláltuk a *Pyrola minor* fajt. A kis körtike állománya kis egyedszámú, de stabil populációnak tekinthető. A növény eddigi eltűnésének (kipusztulásának) két oka lehet: vagy ténylegesen kivesszett és más tájegységből visszatelepült, vagy a kis területen élő populációt (esetleg populációkat) nem találták meg. A faj az általunk felfedezett, újonnan képződött élőhelyen képes volt megtelepedni, és talán más hasonló esetben is jól kolonizálhat. A különböző talajú, levágott erdőszélek viszonylag rövid életűek, így a hasonló helyeken megtelepedett populációk csak időlegesen megtalálhatóak.

A környező élőhelyektől eltérő adottságú, szigetként viselkedő mikrohabitatok – bár sokszor emberi kéz nyomai – természetvédelmi szempontból is fontosak lehetnek. Az ilyen élőhelyeken könnyen terjedő fajok telepedhetnek meg és szaporodhatnak el.

Köszönetnyilvánítás: Köszönettel tartozunk KEVEY Baláznak a cönológiai felvételek elkészítésében nyújtott segítségéért és az irodalmak rendelkezésünkre bocsátásáért, SÓLYMOS Péternek a kézirat bírálataért, LENGYELNÉ KIRÁLY Ildikónak a mohák meghatározásáért és LENGYEL Attilának, aki sok tekintetben volt segítségünkre.

Irodalom

- BÖLÖNI J. (1999): Kis körtike (*Pyrola minor* L.). In: FARKAS S. (ed.): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, p. 227.
- ERZENBERGER P. & PAPP B. (2004): Annotated checklist of Hungarian bryophytes. – *Studia Botanica Hungarica* **35**: 91–150.
- HORVÁT A. O. (1942): A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete 2. A Mecsekhegység és környékének flórája. – Ciszterci Rend, Pécs, 160 pp.
- HORVÁT A. O. (1943): Pótlások „A Mecsekhegység és környékének flórájához”-hoz. – *Botanikai Közlemények* **40**: 101–112.
- HORVÁT A. O. (1957): Pótdatok a Mecsek hegység és környékének flórájához. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 2: 163–180. Megjelent: 1958.
- KÁRPÁTI, Z. (1935): Adatok Magyarország flórájához. – *Botanikai Közlemények* **32**: 199.
- MOLNÁR V. A. (2001): Korpafüvek és holdruták. In: UJHELYI P. (ed.): *Élővilág* **13**. (Különleges növények). – Kossuth Kiadó, Budapest, p. 6.
- SIMON T. (2000): A Magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok – virágos növények. 4., átdolgozott kiadás – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 846 pp.
- SOÓ R. (1968): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve III. – Akadémiai Kiadó, Budapest, III. 506 + 51 pp.

PÁLL-GERGELY Barna
PTE TTK, Környezettudományi Intézet,
Általános és Alkalmazott Ökológiai Tsz.
7624 PÉCS, Ifjúság útja 6.
pallgergely@freemail.hu

PESTI Krisztina
PTE-TTK, Biológiai Intézet,
Növényrendszertani és Geobotanikai Tsz.
7624 PÉCS, Ifjúság útja 6.
ladylevender@citromail.hu

